

CHOKRI BEN CHIKHA

ZOO

HUM

VINI

DE BLIJDE TERUGKEER VAN DE BARBAAR

**LANNOO
CAMPUS**

*'We might be through with the past,
but the past ain't through with us.'
(Magnolia)¹*

*'A person's identity is not an
assemblage of separate affiliations,
nor a kind of loose patchwork; it is
like a pattern drawn on a tightly
stretched parchment. Touch just one
part of it, just one allegiance,
and the whole person will react,
the whole drum will sound.'
(Amin Maalouf)²*

K. HARK
CULTUUR
SOCIAAL
CULTURELE
BREUK
KLOOF

TOOLBOX

INTEGRATIE CONCEPT
INTEGRALE FESTIVAL MODE
KONSERVATIEVE
KATHARISCH
POPULISME
HISTORISCHE ZOO
HEDONASSIE ZOO HUMAN
NAGELD TREKSTEVING
HERNIS

DE BARBAAR
(DANSDE-HOOSH
BROL)

ZOO HUMAN

ZOOISME
LEVEN FANU
(SOC) MEDIA
SPECTACULOSITEIT
VAN HET VERHAAL
VANDERBESCHAVING

MANIEEST
KRITISCH
ZOOISME
↓
CULTUREEL
COMBAT
REVOLUTIE
LEVEN

RECHTEN
VRIJHEID
BILJAREN
SPECTACULOSITEIT
VAN HET VERHAAL
VANDERBESCHAVING

VIENNAARSCHE
OCCIDENTALISCH
TRAI-CHI
STREKSPAKET
EXOTISCH
PAND
VRIJHEID
BILJAREN
SPECTACULOSITEIT
VAN HET VERHAAL
VANDERBESCHAVING

WARHEIDSCOMMISSIE
FEITELIJKE WARHEID
INTER-SUBJECTIEVE WARHEID
KRISTIEKE WARHEID
HELENDE WARHEID
ROSE-TRUITH

Marie
Mack
MAREK MACK

VIV ALDIE

VOOR DE
BESCHAVING
K. HARK

WARHEIDSCOMMISSIE
DE WERKZAAMHEID VAN DE WETENSCHAAP EN DE WETENSCHAAPLIJKE METHODE

ZOO
HUM
AINI

De priemende ogen van een roze teddybeer, dat is wat ik me vooral herinner van 5 april 2016, de dag waarop ik werd ontboden bij onze minister-president. En ik vraag me zelfs af of alles niet helemaal anders was gelopen, als ik die teddybeer niet had zien liggen. Was ik, zonder die toevallige ontmoeting, wel ingegaan op de uitnodiging van de minister-president?

De dag was begonnen met koffie met mijn moeder. Ik zat tegenover haar op de bank, weggezonken in weelderige kussens waar hier en daar een slijtageplek op te zien is. Al Jazeera jakkerde het nieuws door de kamer, schel en onvermijdelijk als altijd in het huis van mijn ouders. Al-Nusra had een gevechtsvliegtuig van Assad uit de lucht geschoten. De plaats van de crash, Al-Eis, kreeg haar vijftien minuten van twijfelachtige roem. Een groep mannen verdrong zich om de piloot. Hij lag op de grond. Sommigen riepen: 'Hij is Syrisch! Hij is Syrisch!' Anderen gilden: 'Ontwapen hem!' De premier van IJsland boog met zichtbare moeite het hoofd over de Panama Papers. Bernie Sanders leek succesvol in de race om het Witte Huis, terwijl Jacob Zuma zich in Zuid-Afrika voorbereidde op zijn eigen housewarming. Zuma overleefde wat wij een constructieve motie van wantrouwen zouden noemen. Hij deed een greep van onduidelijke miljoenen uit de staatskas om zijn huis te verbouwen en kwam ermee weg. Op zijn bank in Nkandla geen versleten kussens. Maar mijn moeder had *makrout* gemaakt. Mijn

moeders dadelkoekjes zijn de lekkerste, ook als de televisie onophoudelijk de ellende van de wereld braakt.

Toen de telefoon ging, had ik de koffie nog niet aangeraakt. Zo kon ik me er ook niet in verslikken toen de vrouw aan de andere kant van de lijn zich voorstelde als een medewerkster van onze minister-president. Hij wilde mij spreken, zei zij. Waarover? Dat mocht ze niet vertellen. 'Word ik verdacht?' vroeg ik meteen. Mijn moeders ogen begonnen te flitsen als een snelheidscamera. Net zoals toen mijn broer Zouzou was aangehouden door de Gentse politie.

Zoals elke week was Zouzou die bewuste zaterdag stoofvlees gaan halen voor de Stoofvlees-met-Frietendag, een traditie die ten huize Zouzou hoog in het vaandel wordt gedragen. Maar met zijn rugzak en kap zag hij er volgens de politie verdacht uit en werd hij daarom vernederd aangepakt. Geen wonder dat mijn moeders ogen flitsten. Haar kinderen worden geïdentificeerd omdat ze 'bruinen' zijn. Net als de Pakistaanse cricketspeler Assim Abassi. Hij was niet lang geleden door een Israëliëse veiligheidsagent gesignaleerd met een jachtgeweer onder de arm. Wat Abassi in werkelijkheid bij zich droeg was zijn cricketbat, gewikkeld in een jas. Het regende, de bat mocht niet nat worden. Assim Abassi's familie moest toch het land uit, op verdenking van terreur. Assims vader, die bij de Pakistaanse ambassade in Brussel werkte, werd naar aanleiding van dit voorval bedankt voor zijn diensten. Sindsdien is mijn moeder er niet meer gerust op.

'Nee, nee, niets van dat al, maak u geen zorgen', verzekerde de kabinets-medewerkster mij. 'De minister-president wil gewoon een kopje koffie met u drinken.'

Dus dronk ik snel de koffie bij mijn moeder in Brugge op, verzekerde haar nog eens dat ik niet verdacht werd en reed voor mijn tweede kopje naar Brussel. Op het Beursplein brandde ik een kaarsje voor de slachtoffers

van de aanslagen op Zaventem en Brussel van 22 maart. Daar stond ik, *bouleversé* door de emotionele ravage. Te weten dat dit is wat de klok slaat in Irak, Syrië, Libië ... Toen ik mijn kaarsje neerzette, zag ik hem liggen: een roze teddybeer met glazige ogen. Er lagen massa's beren, blauwe, groene, gele ... maar die ene keek me toch heel indringend aan. Ik zei tegen hem: 'Het zijn lafaards, lieve teddybeer, het zijn geen mannen van god, het zijn lafaards'.

Terwijl ik me omdraaide, voelde ik nog steeds die ogen in mijn rug. Straks, of over enkele dagen, zouden de vuilnismannen met hun schoppen van handen en grote wagens komen. Alle beertjes, ook mijn roze vriend, vliegen vast de container in, en wat daarna? Hoe moeten we dan verder met onze samenleving? Wat gebeurt er met de hoop van het kind dat hier een roze teddybeer neerlegt? Wat komt er na rouw?

Een zichtbaar vermoeide minister-president ontving me hartelijk in zijn kantoor aan het Martelaarsplein. 'Meneer Ben Chikha, daar bent u! Neem u plaats. Kom, neem toch plaats! Koffie?' Zonder mijn antwoord af te wachten, riep hij naar zijn assistente. 'Eva, je hebt het druk, ik weet het, maar zorg in de eerste plaats voor een kop koffie voor onze gast.' De kringen onder zijn ogen waren donkerder dan op tv. De fletsblauwe ogen boven de wallen keken mij vanachter brillenglazen recht aan.

'Meneer Ben Chikha, ik ben naarstig op zoek naar de oorzaak van het schisma in onze straten. Waarom keren de kinderen van migranten zich zo brutaal en openlijk en ...' De minister-president maakte een vermoeid gebaar met zijn handen richting zijn voorhoofd alsof daar een hardnekkige migraine huisde. 'Ja, zelfs dodelijk. Het geweld, de agressiviteit ... aanslagen ... Zaventem is een waargebeurde nachtmerrie. Waar komt die haat vandaan?'

Ik wilde antwoorden, maar hij liet zich niet onderbreken. 'Ik spreek met mensen, lees opiniestukken in de hoop van de Vlaamse culturele

gemeenschap een antwoord te krijgen.’ Wanhoop klonk in de stem van de zelfverzekerde politicus; onze minister-president was ten einde raad.

‘Wat vindt u, meneer Ben Chikha? U, theatermaker en intellectueel – u hebt toch geschiedenis gestudeerd? Daarom heb ik u ontboden, en omdat u de zoon bent van een migrant. Ik wil uw visie horen. Ik ben het verwijt beu dat beleidsmakers alleen naar blanke mannen van boven de vijftig luisteren. Mijn vrouw zei het me vanochtend nog. Ik wil haar en Vlaanderen bewijzen dat dat niet zo is.’

‘Men zegt dat de tweede- en derdegeneratie migrantenkinderen hier in België te weinig kansen hebben gekregen en daarom heil zoeken in nihilistisch en destructief denken en doen. Dat ze ons daarom zo haten. En zij niet alleen. Heel de wereld kijkt misprijzend op ons neer. Op de Belgische politiek, de veiligheidsdiensten, onze integratiepolitiek, ja zelfs op de Brusselse tunnels. Na Molenbeek zijn ook Vorst, Anderlecht en Schaarbeek plaatsen van onheil geworden. De schandvlek breidt uit over de hoofdstad van Vlaanderen, van België en van Europa. Ondertussen tiert het populisme over het gehele continent welig. En, eerlijk gezegd, meneer Ben Chikha, zelfs ik voel de druk om nu en dan een mooi populistisch beeldje te gebruiken. Het is niet mijn stijl, maar ik word te veel een grijs imago aangemeten en mijn adviseurs zeggen dat ik terrein dreig te verliezen in de peilingen. Snap je?’

Even bleef het stil. Wilde hij nu mijn mening over zijn populariteit? Ik was opgelucht toen hij even later gewoon verderging met zijn betoog, om te eindigen met een opvallend directe vraag: ‘Meneer Ben Chikha,’ zei hij formeel, ‘hoe is het in godsnaam zo ver kunnen komen?’

Het woord ‘god’ was gevallen. Hij zal me toch niet vragen wat ik van de aanslagen vind – als moslim?! Op die vraag, die me vaak voor de voeten komt, weiger ik het antwoord. Ten eerste ben ik, net als zoveel Belgen, van mijn geloof af. Ten tweede vinden moslims de aanslagen net zo

verschrikkelijk als niet-moslims. Of denken we soms dat de doorsnee Abdel en Aïcha er begrip voor hebben? Trouwens, de meeste slachtoffers van extremistische islamterreur zijn moslims. Gaan we tellen?

De woorden ‘in godsnaam’ maakten woede in mij los. De kwaadheid trok van mijn buik naar boven. Ze was net voorbij mijn hart, en bijna langs mijn mond ontsnapt, toen de minister-president van toon en onderwerp veranderde. Had hij iets gemerkt? Hij vroeg: ‘Hoe is het gesteld met uw broer, Zouzou?’

‘Zouzou’, zuchtte ik. ‘Wat er is gebeurd op 22 maart 2016 in Brussel en Zaventem, de doden, de gewonden, de gespletenen, de complete ravage, het gebroken glas, de verbroken verbinding, het uiteengespatte hart, dat alles doet alle kleinere ongemakken vergeten.’ De ogen van de roze teddybeer priemden. Ik haalde diep adem. ‘Hoe moeten we verder met onze samenleving?’

Ik zei: ‘Zouzou was ondersteboven van de arrestatie. De Gentse politie heeft hem gefouilleerd, zelfs vernederd, puur om zijn uiterlijk. Voilà, meneer de minister-president, dat overkomt ons, de zonen van migranten; wij zijn verdacht op voorhand. Daar ligt een van de baarmoeders van de haat. De sociaal-culturele breuk waarover u zich het hoofd breekt, is geboren op het altaar der profilering. In die saus borrelt de haat.’

De minister-president knikte, alsof hij me begreep. Aangemoedigd praatte ik verder. Ik weidde uit, bereed mijn stokpaardjes. Voor ik er erg in had, belandde ik met mijn betoog bij een bende feestende Antwerpse Syriëstrijders in de laadbak van een 4x4 in Aleppo. Ai. Abrupt stopte ik met praten. Een moment van stilte viel zwaar op het bureau tussen ons.

Maar de minister-president zei: ‘Luister, meneer Ben Chikha. Alle inburgeringscursussen ten spijt, hebben wij wat betreft de multiculturele samenleving niet veel bereikt. De verschillende gemeenschappen in ons land denken nog te vaak in stereotypen. Wij kennen elkaar niet en weten

niet wat de ander denkt. Wij moeten daar iets aan doen. U kunt het niet alleen goed uitleggen, u hebt ook een academisch denkniveau. En volgens mijn lieve vrouw bent u bovendien een verdienstelijk theatermaker. Toch uitzonderlijk voor een migrantenzoon.'

Ik fronste mijn wenkbrauwen.

'*Allez*, begrijp mij goed. De statistieken liegen er niet om. Weinig kinderen van de migratie behalen een universitaire graad.'

Ik ben er inmiddels aardig aan gewend een van de Knuffeltunesiërs van Vlaanderen te zijn.

'We hebben onze waardering getoond door uw theatergezelschap subsidies toe te kennen', zei de minister-president. Hij pauzeerde even. Zijn hoofd boog iets naar links als om zijn eigen woorden te overwegen. 'Wel, oké, u kreeg wat minder geld dan uw collega's, maar wat had u verwacht met de Franstalige naam van uw gezelschap? En dan uw aanpak ... Rauw en confronterend. Werkelijk, u hebt iets van een euh ... Maar goed, u bent een volhouder en de mix van ratio en emotie is precies wat we zoeken. U kent beide kampen. Zo iemand hebben we nodig. De meesten van mijn partij bakken er (dat is tussen ons) heel weinig van. Ze kennen mensen zoals u niet eens. Ze doen domme uitspraken in de pers die ik dan weer moet rechtzetten. Daarom wil ik u vragen om onderzoek te voeren en ons een toolbox aan de hand te doen, waarmee wij de sociale en culturele breuk kunnen herstellen en het denken in stereotypen doorbreken. U moet mij helpen, beste meneer Ben Chikha.'

Een toolbox. Ik dacht aan de houten krat van mijn vader destijds, in de vochtige kelder waar hij jaarlijks een schaap of konijn slachtte. Er zaten een versleten hamer, een verroeste bijl en slechte tangen in. Een kruis- en een andere schroevendraaier. Ver waren we er niet mee gekomen.

‘Hoe ziet u dat precies, meneer de minister-president? Wat verwacht u concreet van mij?’

‘Een onderbouwd onderzoek inclusief dossier met de stand van zaken, een rapport met aanbevelingen en een toolbox, een lijst met actiepunten. In totaal 25 pagina’s, getypt, in lettergrootte 12, liefst met een interlinie van anderhalve punt. Binnen twee maanden klaar. U mag het gerust digitaal sturen. Oh, en meneer Ben Chikha, u bent kunstenaar, maar ik verwacht zeker geen kunstwerk. Romans heb ik in overvloed. En wilt u er rekening mee houden dat dit rapport eveneens helder dient te zijn voor mijn bakker en slager? Hermetische frases zijn absoluut uit den boze. U begrijpt, onze stemmers leunen meer aan bij Jan Modaal dan bij de intellectuelen en culturo’s ...’

Hij zag dat ik twijfelde.

‘Er is uiteraard een budget voorhanden. Wij hebben een royaal maandloon en maaltijdcheques voor u. Bovendien vermelden wij bij de bekendmaking van het rapport en de actiepunten graag uw artistiek werk. Dat zou goed zijn voor uw netwerk en de subsidies voor uw theatergezelschap.’ Knipoogde hij nu? Ik was niet zeker.

Tien minuten later stond ik buiten en probeerde ik te begrijpen wat me net was overkomen. Ging ik voor de overheid werken? Twee jaar geleden stond ik nog op het punt om minister te worden. Ik had me toen, onafhankelijk van een politieke partij, kandidaat gesteld voor de portefeuille van minister van Cultuur. Via een petitie kreeg ik steun van zo’n beetje half cultureel Vlaanderen. Sommige journalisten steunden me, andere maakten van mij een clown.³ Uiteindelijk heb ik verloren van iemand uit een belangengroep van de Belgische Bierbrouwerijen. Hij is sluw en intelligent, dat wel, maar wie is er zijn hele leven met niets anders bezig geweest dan de socioculturele kloof tussen gemeenschappen? Ik weet er alles van. Gelijk een tandarts gaten vult, vul ik kloven. Ben ik niet

in die kloof geboren? Ik ben er niet alleen geboren, mijn levensverhaal speelt zich volledig in die kloof af. Ik ken er elke scherpe rots, elk plasje water en elke bes aan elke tak. Als iemand wat over die kloof kan vertellen, ben ik het wel. 'Ik bén die kloof!' klopte ik mezelf op de borst. Dit klusje kon ik vast in een week klaren. Ik werd wel geen minister van Cultuur, maar ik klaag niet, we mogen niet klagen, want nu was ik een soort kabinetsmedewerker. Een mens moet ergens beginnen.

Ik zou de minister een plezier doen en de opdracht aanvaarden. Misschien kon ik zo zelfs iets betekenen voor de samenleving en voor dat roze beertje dat straks in de container belandt?

Thuis zei ik aan mijn vrouw en kinderen dat ze me een weekje (maximaal) niet te zien zouden krijgen en ik trok naar mijn werkkamer op zolder. Met de maaltijdcheques kon ik pizza's bestellen. Ik ruilde mijn trainingsbroek voor een pak en een hagelwit hemd, net zoals een echte kabinetsmedewerker. En ik begon eraan, met de belofte eerlijk te zijn. Alles wat ik zou schrijven zou de waarheid zijn, behalve de interessantste zinnen.

RAPPORT

DEEL 1 / De SOCIALE BREUK en het GEBROKEN VERTROUWEN

Beste minister-president,

U vraagt mij een rapport te schrijven en tools aan te reiken. Op het eerste gezicht lijkt het helemaal niet nodig, bent u nodeloos aan het panikeren. Want je zou kunnen vinden dat het tegenwoordig zeer goed gaat met de diversiteit en de beeldvorming. Neem nu onze openbare omroep. Daar hebben we Aster Nzeyimana, een Vlaams jongen met Burundese roots als sportcommentator in primetime! En dan nog knap, zo knap dat mijn vrouw er niet over kan zwijgen. Ook presentatoren Danira Boukhriss Terkessidis, Ihsane Chioua Lekhli kleuren het scherm. Wie had dat pakweg vijf jaar geleden gedacht? En dan hebben we het nog niet over Romelu Lukaku, Marouane Fellaini, Divock Origi, Nacer Chadli, Christian Benteke, Moussa Dembélé, Radja Nainggolan van de Rode

Duivels, deze gladiatoren van de nieuwste tijden zijn niet meer uit onze woonkamers weg te denken.

Ook de culturele sector doet het niet bepaald slecht. Journalisten gingen helemaal uit het dak toen Sidi Larbi Cherkaoui leider werd van het Ballet van Vlaanderen. De theaterwereld zet voorzichtige stappen om diversiteit te omarmen, al lijkt het soms een gearrangeerd huwelijk.

En toch begrijp ik uw bezorgdheid: de aanslagen door jongens geboren en getogen in ons land, de mislukte integratie in zijn geheel, ze hebben ons onzeker gemaakt.

Ook zijn er om de haverklap hoogoplopende discussies (voor zover je dat woord kunt gebruiken) over migratie, integratie, Palestina, sluiers, bourka's en bourkini's ... Deze discussies

ontvlammen vaak in maatschappelijke hysterie, waarbij u zelfs uw partijgenoten moeilijk onder controle krijgt. Erger nog, hoeveel keer hebt u al een collega moeten intomen omdat die een nummertje opvoerde en het kot op stelten zette? In die zin begrijp ik dat u het zat bent.

Om het nog complexer te maken zijn vele Vlamingen met migratieachtergrond mondiger geworden, met alle gevolgen van dien.

Onze vaders van de eerste generatie waren vaak Uncle Toms. Ze gehoorzaamden, soms uit desinteresse vaak uit angst. Het zijn Vlamingen met een migratieachtergrond die heel hun leven de blanke baas hebben geamuseerd én verrijkt. Ze kregen daarvoor meestal een billijke compensatie. Maar bij de volgende generaties zijn Kunta Kintes opgestaan. Vlamingen met een migratieachtergrond die een mening hebben, die tegen de stroom durven in te gaan, de status quo willen doorbreken. Vaak worden ze met de nodige tamtam naar de deur geleid. 'Rotjoch, we geven ze een kans en kijk, ze verkloten het. Ondankbare hufters', is vaak de ondertoon. Sommigen halen de media – denk maar aan Youssef Kobo

– anderen niet. Maar de opmars van de nieuwe generatie – binnen én buiten de instituten – is onstuitbaar. Dat weten u en ik.

Wat is hier aan de hand? Doen we het nu goed of slecht? Het is altijd moeilijk om te oordelen over de eigen tijd en nog moeilijker om structuren te herkennen. Want dit staat vast: het is iets structureels, meneer de minister-president. We hebben ons naar mijn aanvoelen te lang geconcentreerd op louter cosmetische ingrepen om de sociaal/culturele kloof te dichten. We hebben onze stereotypen, onze ordenende, differentierende en geruststellende sjablonen in ons hoofd te weinig in vraag gesteld. Vindt u niet?

Vandaag gaat er veel aandacht naar onze jongeren met een migratieachtergrond en hun drijfveren.

Dat is niet altijd zo geweest; verloren jongeren belanden u tot voor enkele jaren niet rechtstreeks aan. Ook de bakker en de slager lagen er niet wakker van, beste minister-president. Laten we voor hen, voor uw slager en bakker, even te-

ruggaan in de tijd. En hopen dat we daar elementen vinden die ons inspireren voor de toolbox.

Ik ben opgegroeid met de Franse televisie. Je zag in documentaires als *Mémoires D'immigrés* van Yamina Benguig (1997)⁶ dat Frankrijk in een pijlsnel tempo veranderde. Frustaties, trauma's, woede en verdriet van de eerste- en de tweede generatie migranten werd vaak openlijk besproken. De verpletterende verantwoordelijkheid van de Franse staat voor de sociale kloof werd niet onder de mat geveegd, al was Benguig evengoed kritisch voor de migranten en hun kinderen. Het is misschien geen toeval dat in Europa Frankrijk veel te lijden heeft onder de aanslagen?

Frankrijk, ma Douce France, was voor de tiener Chokri een mooi restaurant, maar met een verwaarloosde keuken vol schimmels en kakkerlakken. En ja, Frankrijk (en ook België) zijn welvaartsstaten. Maar een aantal zaken is toch doorgeschoten. Het neoliberalisme stelt geld, materialisme en extreem individualisme voorop. Hoe combineer je dat egoïstische met de schone 'valeurs republicaines' van 'Liberté, égalité et fraternité'?

De Franse filosoof Marcel Gauchet sprak al in 1985 over de 'fracture sociale'.⁵ Deze sociale breuk is wat ons vandaag nog steeds zorgen baart en waarvan we de zure vruchten plukken. Het meest concrete voorbeeld zijn de getto's die ontstaan in de (rand)steden. Met een breuk moet je naar de dokter, beste minister-president. Dat is niet gebeurd. Deze breuk werd niet verzorgd en de wond is gaan etteren en verspreidde het onfrisse parfum waarin extreemrechts zich zo graag baadt. De datum is u vast bijgebleven, 24 november 1991, oftewel zwarte zondag. De voorloper van uw partij werd zowat van de kaart geveegd door uw extremistische broertje. Het Vlaams Blok behaalde een klinkende overwinning. Dat moet pijn hebben gedaan. De traditionele partijen gaven eerst elkaar de schuld. Niemand had goed genoeg geluisterd naar de burgers, noch de problemen rond integratie en migratie aangepakt. Daarna moest die lastige 'ander' het ontgelden. Die ander met andere waarden, andere gewoonten en een andere huidskleur. De gastarbeiders uit de jaren zestig die nooit teruggekeerd waren naar hun land van herkomst. Terwijl dat toch de bedoeling was. In plaats daarvan hadden ze hun vrouwen en kinderen laten overkomen en nieuwe, Belgische, kinderen geproduceerd. Ze leefden op-

eengepakt in onverwarmde appartementen die ze huurden van huisjesmelkers. Ze spraken geen Nederlands, sommigen waren analfabeet. Ze citeerden de Koran in plaats van de Bijbel! Toen, in de jaren zestig, waren ze noodzakelijk om werk te doen dat de lokale bevolking niet wilde doen. Maar vanaf de jaren zeventig waren de banen zogenaamd op ... alsof het aantal jobs vastgelegd zou zijn. De politiek schoof steeds verder op naar extreemrechts in de hoop stemmen te winnen, in plaats van samen de schouders onder een maatschappelijk probleem te zetten. De breuk verbreedde, het gat verdiepte, en het antwoord van de 'ander', de uitgestotene, kwam uit de onderbuik. Zij die hier geboren zijn en hier school liepen. Zij die zich tweederangsburger voelen. Jongeren uit de Brusselse wijken, vaak van Maghrebinse origine, raakten slaags met de politie. Dat gebeurde in Vorst (1991), Molenbeek (1995) en Anderlecht (1997). Die rellen in de jaren negentig leidden direct of indirect tot nieuwe beleidsmaatregelen: veiligheids- en preventiecontracten, wijkcontracten, gemeentelijke contracten voor sociale cohesie, scholen met positieve discriminatie en talrijke initiatieven van verenigingen.⁶ Zoals we weten, minister-president, met afstand: *too little too late*.

Elf jaar na zwarte zondag ontvlamde Antwerpen na de moord op islamleraar Mohamed Achrak door zijn racistische blanke buurman. Een demonstratie ontaardde in rellen. Dyab Abou Jahjah en zijn Arabisch-Europese Liga, die zagen het nogal groots. Abou Jahjah werd ervan beschuldigd te hebben opgeroepen tot geweld. Toen hij op het lumineuze idee kwam om 'burgerpatrouilles' in te zetten, ging onze toenmalige premier door het lint. Wat gebeurt er als twee dramaqueens elkaar treffen? Het zou het begin kunnen zijn van een slechte mop. Premier Verhofstadt hield op 26 november 2002 voor het parlement een door de media op prijs gesteld pleidooi om Abou Jahjah op te sluiten.⁷ Dezelfde avond werd de man aangehouden op verdenking van de vorming van een privé-militie.

De Abou Jahjah-fanclub en de Verhofstadt-believers verhardden steeds meer, en nog werd er geen arts bijgehaald om de wond te helen of zelfs maar te ontsmetten. De ongelijkheid nam toe. Realiseer u, meneer de minister-president, dat ik, en velen met mij, me een Belg tussen Belgen voelde, maar dat de samenleving mij duidelijk maakte dat dit beeld niet klopt. Weet u hoe vaak ik dat hoorde, alsof

het een compliment was. 'Wat spreekt ge toch goed Vlaams, uw accent gelijkt op het mijne'. Uzelf gaf toe dat mijn theatergezelschap minder subsidie ontvangt dan andere Vlaamse gezelschappen. Eten wij misschien minder brood? Maar we klagen niet, we mogen niet klagen. Want er zijn er natuurlijk die minder of zelfs niets ontvangen. En ja, kunstenaars in de Maghreb dansen westerse toeristen en rijke emirs om den brode naar de pijpen. Er zijn daar geen overheidssubsidies voor kunstenaars, met als gevolg geen waardigheid. Maar wij zijn Vlamingen en Belgen, beste minister-president.

Vlaamse jongeren met een migratieachtergrond worden afgeleid naar de studierichtingen snit en naad of metaal. Ze spreken een raar taaltje dat volgens velen wijst op achterlijkheid. Zij kunnen daarom niet naar de hogeschool of universiteit. Hun ouders denken er vaak ook zo over. Ouders die zich dikwijls hebben teruggetrokken in hun koude kamers met kinderen die nergens meer thuishoren. Zij zijn overal de Barbaar en worden geacht in de marge te blijven.

Het woord 'barbaar' vindt zijn oorsprong in het Griekse *barbaros*. Het is een onomatopoeie die verwijst naar het geluid dat een vreemdeling volgens Griekse oren maakte. De Ro-

meinen gebruikten de term *barbarus* voor de vreemde culturen waarmee ze in contact kwamen. Zij noemden onder meer het volk in het noorden van Afrika zo. Is het daarom dat vooral de Berbers in ongenade vallen bij bepaalde Romeinofiele politici? Een van hen noemde ze 'zeer gesloten gemeenschappen, met een wantrouwen tegenover de overheid'.⁸

In de loop van de geschiedenis kreeg het woord 'barbaar' de betekenis van 'wreeddaardig iemand', 'onbeschaafd' en 'onderontwikkeld'.

In dit rapport wordt 'Barbaar' gebruikt als synoniem voor 'de Ander'. Het is een weloverwogen keuze die moet wijzen op de bewuste – en vooral onbewuste – stereotypen over 'de Ander'. Barbaar slaat dus in het rapport vooral op de mensen met een migratieachtergrond; af en toe wordt Barbaar ook gebruikt voor diegene die van de gangbare norm afwijkt, zoals de dwerg, de mindervalide of de holebi.

Ook mij stuurden ze na de lagere school als vanzelfsprekend richting het beroepsonderwijs. Dat is niet gelukt. Gelukkig maar, ik kan nauwelijks de juiste nagel op de juiste plaats in

de muur kloppen. Bij mijn broers en zus liep het anders, zij waren nochtans ook onhandig.

Deze oprissing is belangrijk, beste minister-president, want beseft de gewone man (als die al bestaat) dat de radicalisering en haar catastrofale gevolgen niet zomaar uit de lucht zijn komen vallen?

De spanningen en de sociale kloof komen voort uit socioculturele factoren en economische ongelijkheid.

Deze problemen vragen creatieve en eigentijdse sociaaleconomische en politieke initiatieven. De politieke klasse, uzelf en uw voorgangers, reageerde vaak te laat, te weinig of panisch. De gevolgen zijn ernstig. Het pessimisme over de multiculturele samenleving neemt gaandeweg toe.

In 2000 wist onze politiek filosoof Tarik Fraihi u en mij al te vertellen dat een grote groep politici van het stigmatiseren en problematiseren van allochtone gemeenschappen een nationale sport heeft gemaakt.

Uit profileringsdrang willen ze scoren, ten koste van een bevolkingsgroep die electoraal weinig slagkracht heeft door het uitblijven van het algemeen stemrecht. Het integratieconcept dat zij in het verleden hebben uitgedokterd is niet meer dan een folklorefestivalmodel, gebaseerd op een vrijblijvende tolerantie en waarbij integratie niet veel meer is dan het 'in de gratie' vallen bij de autochotone bevolking ... Er moet een nieuw concept uitgewerkt worden waarin de allochtonen van in het begin actief betrokken zijn, en dat op een constructieve manier met wederzijds respect en zonder enige vorm van paternalisme.

En hij sluit af met visionaire woorden van Gandhi: 'Wat je voor mij doet zonder mij, doe je tegen mij'.⁹

Jozef De Witte, de gewezen directeur van het Centrum voor Gelijke Kansen en Racismebestrijding, kwam in 2013, twintig jaar na de oprichting van het centrum, tot de snoeiharde conclusie: 'Het integratie- en migratiebeleid is mislukt'.¹⁰ Dat verbaast niemand die van de talloze studies over discrimi-

natie in het onderwijs, de huisvesting en de werkgelegenheid heeft gehoord. Het verbaast ook niemand die een keer goed om zich heen kijkt.

Socioculturele factoren zijn in mijn ogen minstens zo belangrijk. (Dat lijkt afbreuk te doen aan Marx' werk en die van al zijn fancubleden. Maar je kunt toch pakweg de complexiteit van Marx' gezin met twee moeders, de biologische Jenny en de minnares en dienstmeid Helen, onmogelijk verklaren aan de hand van de onder- en bovenbouw, toch?)

Conservatisme en extremisme tieren welig op een mengeling van ongelijkheid en uitsluiting. Zoals ik het zie, vertoont het wij/zij-discours, dat bevolkingsgroepen lijnrecht tegenover elkaar plaatst, vandaag nauwelijks barsten, zowel nationaal als internationaal. Integendeel. De spanningen en rellen van twintig jaar geleden vallen in het niet bij de aanslagen en de angst van vandaag.

SOCIAAL
CULTURELE

BREUK

INTEGRATIE CONCEPT

EXKLUZIEVE FESTIVAL

CONSERVATISME

→ EXTREMISME

→ POPULISME

HISTORISCHE ZOOIT